

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:

Pe un an: cor. 10.

Pe 1/2 an: cor. 5.

În străin.: cor. 12.

Numărul 50 bani.

REDAȚIA:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Alexandru Ni-
colescu, Dr. Alexandru Rusu și
Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Admi-
nistrația:

»Cultura Creștină».
Balázsfalva.

Rusaliile.

„Minunate lucruri au văzut astăzi toate neamurile în cetatea lui David, când Spiritul sfânt s'a pogorât în limbi de foc”. (Stihirea 1 dela Însăratul sf. Rusalii). S'a făcut sunet ca de suflare ce vine repede, lovind și umplând foișorul unde erau adunați învățăceii, cutremurând Ierusalimul și străbătând mințile apostolilor. Flacări vii, cari păreau a fi limbi de foc, s'au văzut apoi coborînd din înălțimi și așezându-se peste cei cărora li-s'a promis Mângăitorul.

Eră întâia manifestare a dumnezeescului Spirit în viața și în istoria bisericii. Mai bine! Minunea Rusaliilor eră începutul celei mai superbe revelări a puterii lui Hristos în lume, a minunatei sale activități după moarte. Eră signalul de luptă împotriva confuziei sociale adusă pe pământ de amestecul limbilor la turnul Babel. Atunci s'a coborât Dumnezeu, zice cu emfază Biblia, și a încâlcit limbile, ca să nu se poată înțelege. Acum se coboară cu adevărat sfântul Spirit și armonizează gândurile neamurilor, sfințindu-le graiurile. „Minunate lucruri au văzut astăzi toate neamurile în cetatea lui David”.

Sub influința atotputernică a suflării Spiritului, apostolii au început a predică și cuvântul lor a fost atât de pătrunzător, încât așezând temelii bisericii, a întors sufletele celor cari au restignit pe Fiul lui Dumnezeu.

A început astfel să se ivească între popoare aurora unei alte vieți, zorile unei noue societăți omenești. Opera lui Isus Hristos a fost să readucă unitatea și armonia neamurilor, unin-

du-le toate sub aripile ocrotitoare ale bisericii sale, și astfel să împreune pe om cu Dumnezeu. Spiritul sfânt venià să desăvârșească capdeopera Domnului. Apostolii erau mijlocitorii acestei acțiuni de reconstituire a omenirii. Brăzdând ogorul nelucrat al pământului blăstămat, sãmânau într'însul grâul nouelor învățături, adăpând cu sânge spicele, cari împungeau coaja de tinã, ca să iese în lume. Iar peste holdã de aur luciau în scãnteit de diamante luminile dumnezeescului Spirit.

Acesta a fost începutul.

De atunci e mult. Aproape două mii de ani. Omenimea a început din nou să se departã de idealele Domnului. Disarmonia s'a ivit din nou pe pãmânt. Acum nu mai mult între cei cari nu cunoșteau pe Hristos, ci între învățaceii lui. Graiurile curățite de cãtrã limbile de foc și-au pierdut timbrul și incurcala turnului, care voia să atingã ceriul, și-a recãstigat stãpânirea pierdută cãtãva vreme. Omul a voit să-și croiascã o nouã istorie, independentã de Dumnezeu, strãlnã de Hristos, pe care aveã poate să-l adoare, însă nu aveã să-l mai iubeascã, pentru cã nu voia să-i urmeze învățatura și poruncile.

În mijlocul acestor noue tendințe, concentrice cu cele de pe timpul primelor Rusalii, stau și astăzi apostolii legii noue, cercând să readucã era Spiritului sfânt. Au aceleși gânduri și ei ca și cei doisprezece. Dar la glasul lor nu se întorc miile lui Petru.

Care poate fi oare motivul? Unde zace taina acestui ne-succes? Sunt de vinã oare noii apostoli, ori doarã rana este atât de grea, încât nu mai e nãdejde de vindecare?

Da, vai, în mare parte sunt ei de vinã. În mare parte suntem noi, cãrora ni-s'a încredințat slujba cuvântului, de vinã. Noi ne-am uitat, cã pentru a sfinți pe alții, trebuie mai întâi să ne curățim noi sufletele; cã pentru a puteã fi vrednici de a câștigã pe alții pentru Hristos, trebuie în primul rând să-i aparținem noi. Spiritul sfânt nu a început întoarcerea lumii cu apostolii, cari au pãrșit pe Domnul, ci cu învățaceii trecuți prin focul Rusaliiilor.

Unii din noi am voi să schimbãm fața pãmântului cu alte mijloace, nu cu cele folosite de apostolii dãruși cu putere de sus. Și nu reflectãm, cã activitatea noastrã, dacã voim să aducã ceva roadã, e de lipsã să aibã două laturi: una pozitivã, directã, alta indirectã și mai mult negativã. De cele mai multe ori chiar și cei mai buni dintre noi se silesc să-și îngrijascã

turma, stând la dispoziția credincioșilor cu toate slujbele sacre ce le doresc aceștia, dar rar, foarte rar își aduc aminte să se roage cu căldură, să ceară cu lacrimi și să atragă prin jertfele lor darurile Spiritului sfânt peste fiii lor sufletești. Nu mai voim să știm de acel clasic stih din legea veche, care spune, că între tindă și între altar au să se roage cu lacrimi preoții.

Pe inimile noastre s'a așezat mult din pulberea de pe cale și astfel sborul de porumb al Mângăitorului nu ne atinge, nu ne mișcă și nu sgudue nici sufletele încredințate noue. Fiorii credinței care mută munții nu-i întâlnim în sufletele noastre nicicând. Și, Doamne sfinte, credința aceasta nu ar trebui să fie mai mare decât grăunțul de muștar. Și totuș nu o avem!

La tot răul acesta nu este decât un singur leac, însă cu efect infalibil: rugăciunea. Apostolii au așteptat pe promisiul Mângăitor rugându-se. Rugându-ne și noi îl vom putea primi pentru noi și pentru alții. Și-l vom primi cu siguranță. El va veni sălășluindu-se întru noi, curățindu-ne de toată spurcăciunea, mântuind sufletele noastre. Va veni, schimbând și transformând totul ce nu poate suferi în noi privirea sa preacurată, ce nu pot admite aspirațiile sale cerești.

Astfel vom începe să reconstruim unitatea și armonia între oameni. Astfel vom reînnoi ca ale vulturului tinerețele fiilor lui Dumnezeu și vom putea readuce pe pământ pacea, adevărata pace izvorită din focul de Rusalii al Spiritului sfânt.

Dr. IOAN COLTOR.

Dragostea față de orfani.

»Creștinătatea cea curată și nespurcată înaintea lui Dumnezeu și a Tatălui, aceasta este: a cerceta pe cei săraci și pe văduve în toate necazurile lor.« Iuda 1, 27.

Prăznuim sărbătoarea sf. Rusalii, când harurile Spiritului de viață dătător se revarsă ca rouă din cer asupra lumii, și rodesc în ogorul sufletelor sămânța virtuților supranaturale, sămânța faptelor bune. Sufletele noastre se bucură, tresaltă de fericire știind, că această sărbătoare este cu adevărat sărbătoarea inimilor, este desăvârșirea operei Mântuitorului, este încoronarea misiunii lui încredințate din partea Tatălui. Da! Pentru că rezultatul fericit al misiunii Fiului este trimiterea în

lume a Spiritului Sfânt, este primenirea sufletelor prin mulțimea harurilor supranaturale, date de cel ce este iubirea Tatălui și-a Fiului, este intronarea religiunii lui Hristos în inimă. Oh da! Nu poate fi nimenea al lui Hristos, dacă n'are în suflet pe acest Spirit al adevărului și dătător de viață, care-i visticriul tuturor bunătăților, care toate le împlinește, toate le curățește, toate le desăvârșește și sufletele le mântuiește. Iată încoronarea operei lui Isus Hristos: revărsarea *Dragostii* în inimile noastre, a *Dragostii* care firea noastră o schimbă cu desăvârșire, îmbrăcându-o întru Hristos omul cel nou. Iată sărbătoarea Rusaliilor!

Ce va face omul ca să se facă vrednic de mirele sufletelor trimis nouă din partea lui Isus Hristos: de *Spiritul sfânt*? Ce va face? N'are decât să-și supună cu desăvârșire sufletul acestui oaspe al cerului, să-și supună cu desăvârșire voința acestui Cărmuitor înțelept, să asculte șoaptele lui cumiști și să-și schimbe viața împodobindu-o cu șiragul nesfârșit al tuturor virtuților ce trebuie să pătrundă pretutindenea, să se împletească cu toate faptele noastre, și cele mai mici și neînsemnate. Atunci vom dovedi că mirele, Spiritul sfânt, locuiește în inimile noastre. Ce vom face?? — Vom cerceta pe cei săraci și pe văduve întru năcazurile lor, căci aceasta este creștinătatea cea curată și nespurcată, aceasta este esența religiunii, dovada pipăită că suntem creștini convinși, ne-o spune însuș Spiritul adevărului, prin rostul apostolului Iuda. Da! Cel ce nu se milostivește față de cei săraci și spre văduve, pentru acela nu pot exista Rusalii, pentru acela nu se prăznuiește sărbătoarea Spiritului sfânt. Ce frumoasă temă de meditație nu e aceasta, acum, când toată suflarea provinciei noastre mitropolitane este cuprinsă de entuziasm sfânt de a se ridica un azil pentru orfanii poporului nostru românesc aci în Blaj. Nu se poate închipui temă mai frumoasă. Permite-mi deci cetitorii revistei, să le dovedesc, că în dărnicia față de cei săraci, mai ales cei orfani, se rezumă însuș creștinismul: „aceasta este creștinătatea cea curată și nespurcată înaintea lui Dumnezeu și-a Tatălui, a cerceta pe cei săraci și pe văduve întru năcazurile lor“.

Predestinațiunea noastră la împărăția cerurilor, judecata fericitoare la sfârșitul veacurilor atârnă dela faptele de milostenie: „Atunci va zice împăratul celor de-a dreapta lui: veniți binecuvântații părintelui meu, moșteniți împărăția, care

e gătită vouă dela întemeierea lumii. Că am flămâzînt și mi-ați dat de am mâncat, însătoșat-am și mia-ți dat de am beut, străin am fost și m'ați primit, gol și m'ați îmbrăcat, bolnav am fost și m'ați cercetat pe mine, întemnițat am fost și a-ți venit la mine.... și răspunzând împăratul va zice lor: adevăr zic vouă, încât a-ți făcut unuia dintru acești frați mai mici ai miei, mie a-ți făcut¹⁾. Pentru ce atârnă dară fericirea noastră dela faptele îndurării? Pentru că Dumnezeu socotește faptele de îndurare făcute celor săraci făcute *sieși*; și ca *atari* le respălătește cu împărăția gătită din veci celor aleși ai săi. Așadară faptele milei bunul Dumnezeu le socotește ca o parte întregitoare a cultului dumnezeesc datorit Lui, le socotește ca ca și o jertfă, un sacrificiu adevărat ce i-L oferim: „*Cinstește pe Domnul din ostenelele tale celea drepte și-i dă lui pîrgă din toate rodurile tale celea drepte. Ca să se umple jitnițele tale de mulțime de grâu și să se verse teascurile tale de vin*”²⁾. Și „*facerea de bine și împărtășirea să nu uitați, că cu jertfe ca acestea se împlânzește Dumnezeu*”³⁾. Nu e evident din aceasta, că milostenia e partea esențială a cultului nostru față de Dumnezeu? Oh da!.... Însă cum să-mi explic această importanță extraordinară a milosteniei? Cum de îi atribue și Dumnezeu atâta valoare? Lucrul e lesne de înțeles. Plinirea legii este dragostea⁴⁾. Deci cel ce iubește pe altul, legea a împlinit⁵⁾. Iată motivul pentru ce milostivirea față de deaproapele se confundă cu creștinătatea, cu religiunea creștină. *Milostivirea este semnul cel mai nêndoios al iubirii profunde ce rezidă în suflet, și iubirea este, la rîndul său, plinirea legii. Cel ce iubește e gata la toate, face orice lucru.*

Ajutorarea săracilor se confundă cu noțiunea creștinătății, *înaintea lui Dumnezeu și Tatăl*, zice apostolul Iuda. Pentru ce?... Pentru că Dumnezeu este în chip deosebit tatăl săracilor: „*Ție s'au lăsat săracul, sārmanului tu fii ajutor*”⁶⁾. „*Să se turbure de fața lui, a părintelui celor săraci, și a judecătorului văduvelor*”⁷⁾

1) Mateiu 25, 34. 36, 40.

2) Pildele lui Solomon 3, 9. 10.

3) Evrei 13, 16.

4) Romani 13, 10: „*Dragostea deaproapelui rău nu lucrează, drept-aceea plinirea legii dragostea este*”.

5) Ibidem vers 8.

6) Ps. 9, 34. 7) Ps. 67, 5.

Prin urmare, stând, conform părerii s. Augustin, adevărata religie și creștinătate în a pătrunde în vederile lui Dumnezeu, a-i scrută voința, a-i împlini dorințele, se poate oare împlini o cinstită mai mare alui Dumnezeu, decât prin a ne face slujbașii, ispravnicii milostivirii acestui Tată al sărmanilor, luându-i pe aceștia sub ocrotirea noastră? Nu devenim și noi părinții lor sufletești alături cu Dumnezeu, când în chipul acesta luăm parte activă în planurile providenței Sale ce cuprinde toate dela margini până la margini? De sigur! Și iată, că împlinind voia Tatălui ceresc, părintele celor năcăjiți, atunci când ne îngrijim de soarta lor vrednică de plâns, devenim cu adevărat frații lui Isus Hristos: „Că oricine va face voia Tatălui meu, carele este în ceruri, acela este fratele meu și sora și muma mea“¹⁾. Se poate închipui o cinste mai mare?

Și dacă laudele acestea compet milostivirii față de săraci în general, vor compete cu atât mai vârtos milostivirii față de cei orfani.

Aceștia sunt doară cei mai lipsiți. Ei și-au pierdut pe tată, sau pe mamă, sau pe amândoi părinții, sunt deci ca lipsiți de brațe, și nu arareori n'au nici o rudă, care să-i ocrotească, să se îngrijească de dânșii, să-i crească, tocmai în vrâsta când ar avea mai mare lipsă de ajutor, când sunt expuși la mii de primejdii morale, la foame sau chiar moarte. Și tocmai de aceea Dumnezeu în legea veche a făcut din orfani tot atâtea persoane privilegiate. Le-a poruncit jidovilor să-i socotească de frații lor; fiecare familie să adopte câte unul, să-l pună la masă ca pe ceilalți membri ai familiei, să-l împărtășească din toate averile familiare, să-l trateze ca pe ceilalți copii ai căsii. A demandat, ca în fiecare familie o parte din dijme să fie pe seama orfanilor, o porțiune oarecare din recolta câmpului lor să li-se rezerve; și ca judecătorii puși pentru administrarea dreptății să-o împartă orfanilor înainte de toate. Tocmai de aceea, Stăpânul tuturor, care-i acelaș Dumnezeu și ieri, și astăzi, și în veci, n'a putut fi mai puțin riguros față de soarta orfanilor în Legea nouă a darului, a *iubirii*, în care stă toată legea și prorocii. Nu!... Hristos doară n'a venit să strice legea ci să o desăvârșească! Amenințarea cu pedepse veșnice a celor ce nu îmbracă pe cei

¹⁾ Mateiu 12, 50.

goi, nu adapă pe cei însetați, nu dau de mâncare celor flămânzi, dovedește gândul Său de-a menține, de-a înăspri chiar, în acest punct, dispozițiile legii vechi. Poziția orfanilor trebuie să fie privilegiată cași în legea veche; dacă nu mai privilegiată chiar! Faptele de milostenie trebuie să li-se arete lor mai ales, pentru că între săracii poporului ei sunt cei mai săraci. Laudele rezervate în scriptură faptelor de milostenie, *acestei* milostenii se atribuie deci înainte de toate, și în ea mai ales stă creștinătatea curată și nepătată înaintea lui Dumnezeu și Tatălui.

Cât de mult prețuiau milostenia față de săraci apostolii se vede din următoarea întâmplare descrisă la Faptele Apostolilor: „Iară în Ioppi eră o uceniță anume Tabita, carea talmăcindu-se se zice căprioară, aceasta eră plină de fapte bune, și de milostenii ce făcea. Și au fost în zilele acelea, bolnăvindu-se ea a murit și scaldându-o o au pus în foișor. Și aproape fiind Lida de Ioppi, ucenicii, auzind că Petru este în ea, au trimis pe doi bărbați la dânsul rugându-l să nu se lenevească a trece până la ei. Și sculându-se Petru au mers împreună cu ei, pe carele venind l-au dus în foișor și au stătut înaintea lui toate văduvele plângând și arătând hainele și îmbrăcămintele cari le făcea fiind cu ele căprioara. Și scoțând afară Petru pe toți, ingenunchiând s'a rugat și întorcându-se cătră trup a zis: Tabita scoală, iară ea a deschis ochii săi și văzând pe Petru a șezut. Și dându-i ei mâna o a ridicat pe ea și chemând pe sfinți și pe văduve o a dat vie. Și s'a făcut cunoscut prin toată Ioppe și mulți au crezut în Domnul“ 1).

Iată! Milostenia a remunerat-o apostolul Petru cu o minune extraordinară, cu înviere din morți.

Sfinții părinți n'au cuvinte de ajuns să glorifice milostenia. „Nu privi elemozina de o cheltuială ci de un câștig, nu de-o pierdere ci de profit; căci primești pentru ea mai mult decât ai dat. Dai pâne și primești vieață veșnică, dai o haină și primești haina nemuririi, permiți locuirea sub acelaș coperiș cu tine și primești împărăția cerurilor, dai ceva vremelnic și primești în schimb ceva veșnic“ 2). „Când e așa de productiv și numai ce sameni în pământ, cu cât nu va fi

1) Fapte 9, 36-42.

2) S. Ioannes Chrysost. orat. de petit. filior. Zebedaei contra Anom.

nespus mai productiv ceace sameni prin mânilor săracilor în cer! Chiar și în această vieată vom experia mare folos de pe urma sfintei milostiviri, parte în averi, parte în sănătate, parte în alte împrejurări. Pentru sporiul virtuții e foarte potrivit să împarți milostenia chiar cu mâna ta. Nu există nimic altceva prin ce ai câștiga mai multă binecuvântare vremelnică, decât prin elemozină. O cât de sfântă și de bogată este sărăcirea ce derivă din împărțirea elemozinei¹⁾ „Prin nimic nu se înduplecă mai tare Dumnezeu, decât prin milostenie; nu e nimic mai propriu firii dumnezeești, decât dânsa, căci mila și adevărul merg înaintea Lui, și la judecată trebuie să-i aducem, să-i oferim milă²⁾. Mila este răsplătită tot cu milă din partea Celui ce este drept, și împarte milă cu înțelepciune și măsură.³⁾ „Dă săracilor, pentruca atunci când nu vei putea vorbi însuși în favorul tău, mii de buze să pledeze pentru tine, și elemozina să fie avocatul tău. Căci elemozina este preț de rescumpărare a sufletului nostru.“⁴⁾ „Iată, chiar rugăciunea și postul sunt lipsite de vlagă, când nu-s împreunate cu elemozină. Postul nu se urcă la cer când n'are alături de soră elemozina. Tot astfel elemozina este cași aripa rugăciunii, și dacă nu dai elemozină, rugăciunea nu ți-se poate înălța la ceruri. Între amândouă trebuie să stăpânească legătură și unire strânsă, cum a zis și îngerul către Corneliu: Rugăciunea și milosteniile tale s'au înălțat la cer și au fost văzute din partea lui Dumnezeu“⁵⁾.

Aievea, nu poate există ceva mai frumos și mai sublim decât milostenia față de cei săraci și lipsiți!

Nu e mirare deci, dacă Domnul Hristos zice aceste cuvinte în veci memorabile: „Și când faci ospăț, chiamă săraci, neputincioși, orbi și schiopi, și *fericit* vei fi: pentrucă nu au ce-ți întoarce: iară ție se va resplăti la învierea dreptilor“⁶⁾. Așa glăsuște Isus. Să nu dăm uitării cuvintele aceste de aur; ci să le săpăm adânc în suflet. Nu e mirare iarăși, dacă prin gura prorocului David zice Domnul atotțitorul: „Fericit e cel ce se uită spre săracul și mișelul: în ziua cea rea va

¹⁾ S. Francisc de Sales.

²⁾ »Milă voui, nu jertfă».

³⁾ Greg. Naz. orat. 15.

⁴⁾ S. Ioannes Chrysost. orat. de poenitent.

⁵⁾ Ibidem.

⁶⁾ Luca 14, 13. 14.

izbăvi pe el Domnul. Domnul să-l păziască pe el și să-l vieze pe el și să-l ferească pe pământ și să nu-l dea în mâinile vrășmașilor lui. Domnul va ajuta lui pe patul durerii lui, tot așternutul lui l-ai întors întru boala lui“¹⁾). Va se zică milostivului îi e asigurată fericirea și pe pământ și în cer. Fericirea îl însoțește și în această vieată și în cealaltă; fericirea îl va urmări în veșnicia lui Dumnezeu, fără să-l părăsească nici când, o clipă măcar. Iată răsplata milostivirii. Se mai poate îndoi cineva că în milostenie, căreia îi e promisă și fericire vremelnică și vecinică, stă esența creștinismului? Abia cred!

Când citesc din rapoartele ziarelor noastre avântul și însuflețirea fără păreche ce stăpânește în cercurile preoțimii și ale credincioșilor noștri față de orfelinatul din Blaj, mi-se umple sufletul de mângâiere nespusă. Văd că în sânul bisericii noastre religiunea nu numai nu s'a stâns, ci e în floare. Văd că partea covârșitoare a credincioșilor noștri și-au dat seamă de ce va se zică a fi creștini cu fapta, și-au dat seamă în ce stă esența religiunii lui Hristos: *dragostea activă față de deaproapele*. Și alătura de mângâiere naște în suflet și-o anumită mândrie legitimă de a se număra între fiii acestui popor, care în frunte cu arhieriei săi jertfește cu drag pentru frații cei lipsiți. Fapte de natura aceasta sunt dovada cea mai grăitoare, că Dumnezeu nu ne părăsește, că Dumnezeu ne iartă dacă am greșit, că Dumnezeu ne rezervă un viitor frumos.

Dumnezeu răsplătească-le tuturor cu darurile Sale cele bogate, pentrucă, în chipul acesta ei pledează pentru cauza neamului înaintea tronului lui Dumnezeu mai elocvent ca prin orice altă armă. Înaintea alor astfel de fapte se înmozie și inima lui Dumnezeu, care înainte de toate este Părinte. Stăruescă toți pe calea apucată și cu alte prilejuri, și atunci nu ne temem de orice vicisitudini și năcazuri ne-ar copleși în viitorul atât de nelămurit până acum.

„In hoc signo, in caritate proximi, vincemus“!

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

¹⁾ Ps. 40, 1—3.

Din tainele unei vieți.

(II. Articol final.)

III.

Eră într-o după amiază ploioasă, morocănoasă. Răsfoiam și eu din curiozitate paginile unei reviste, în contul căreia se spuneau multe laude. Când deodată privirile mi-se opresc aproape instinctiv asupra unui nou venit. Imi părea așa de cunoscut; trăsături întâlnite de multeori în viață.

A ocupat loc la masa vecină și mă măsură cu priviri stângace, pline de durere.

Era novițul din seminar, visătorul, agentul bețiv. Prinse a da în vorbă cu mine. Vorbiă însă cumpănit, cuminte. Părea un altul și nedumerit abia așteptam să începă firul crâmpeiilor vieții lui zbuciumate! Cu un zimbet blăjin începă în sfârșit.

— Sunt altul prietene, altul de tot. Nevoile vieții mi-au cernut și mie chelm în cap, a fost o milostivire și pentru mine.

Ți-aduci aminte, când te cercetasem în satul X. în ce hal mă aflam? Un bețiv patentat, un haimana tras-impins. Făceam slujba de agent pentru o leafă de nimic, care nici pentru beutura nu-mi ajungea. Și ca să pot urni greul de pe o zi pe alta, îmi schimonosii și numele, de dragul altora. Slăbisem groaznic în puteri, așteptam sfârșitul. Mă simțiam părăsit de toată lumea. Privirile ascuțite ale trecătorilor mă săgetau crud din samă afară. Țineam, că toată lumea mă privește, m'arată cu degetul. Imi fulgerau prin minte crâmpeiele tignite ale vieții de licean, când eram copilul alintat, iubit de toți, dar aceste treceau în pripă ca să-mi răsară cu toată sălbătăcia lor iconele negre, bizare, destrăbălate ale anilor de universitate. Fumul gros de cafea, becisnicia localurilor netrebnice, greșoase, mă înghimpau până sus, la moalele capului. Ele treceau în mine un glas ascuns, tănuț, care mi-se părea așa de străin, în momentele acelea stranii. Mă cuprindea atunci o greață neînțeleasă, scârboasă față de mine însu-mi și nu arareori să-mânța primenirii încolțeă în inima mea, troenită de patimi. De câteori nu mi-am z.s, în acele momente: mă las de patima asta uricioasă, am să încep o viață nouă; voiu să muncesc alătura de alții cinstit, stăruitor, să-mi desgrop talanții ascunși, să-i învârt în folosul neamului.

Ciasuri lungi mă ispitiă gândul acesta mântuitor și părea că prind puteri, întineresc. Vedeam departe în viitor, cum își

fac loc scăpărările aprinse ale creerilor miei, cum storc admirația cetitorilor și secer osanalele prietinelor și cunoscuților.

O reverie! — N'apucam să mă desmetecesc pe deplin și demonul ascuns în membrele trupului meu istovit, începea să mă frământa iarăși, îmi întunecă vederile clare, mă smulgea din brațele trezirilor senine și-mi zgândăra cu rușinare patima veche, patima grețoasă. Scoteam atunci și cei de pe urmă bănișori și-i dam pe beătură, ca să mă proptesc de cei păreți, să mă împletecesc printre pâlcurile dese de trecători și să-mi caut culcușul obișnuit pe pardoseala dorită, umedă și rece.

Mi-aduc aminte, ca acum. Eră o zi de maiu, când niște oameni miloși, m'au ridicat, înfundându-mă într'un spital din apropiere. Parecă, fi văd și acum cum se trudeau, să trezească vieață stânsă din mine. La câteva zile mă desmetecisem în o cabină solitară, tăcută și plăcută. O icoană posomorită, ce atârna la căpătâiu mă privea cu jale, cu milă și o soră de caritate, deschizând cu sfială ușa chiluței, mă îmbia cu ceva beătură răcoritoare. În glasul ei rugător eră atâta căldură, atâta bunătate. Părea, că-mi citește în inimă, când mă învăluia cu cuvintele ei rari, lămurite și blânde:

„Vezi-vezi, ce-ai ajuns, om cu o rară inteligență ca Dta, cine ar fi crezut vre-odată!“ Imi părea un memento așa de cunoscut, un memento răsărit dintr'o lume de remușcări crude, desprinse din bezna trecutului meu întunecat. Mă simțeam nevrednic de atâta gingășie și mi-se urcă sângele în față, când îmi trezea momente cunoscute, momente fericite. În singurătatea chiliei îmi îngropam fața în palme și izbucneam în hohote de plâns cu sughițuri ca un copil neputincios. Imi plângeam trecutul fără de nici un rost, plângeam atâta energie pustiită!

Glasul ascuns și tănuit mi-se trezea atunci din nou și mă certă domol, cu resignare.

Vedeam în mine ființa cea lăpădată, grețoasă. Și, erau clipite, când mă învioram; simțeam cum încolțește în inima mea pustiită un îmbold străin, înfiorător. Mă simțiam refăcut cu totul; dar îmi lipsia ceva, îmi lipsia hotărîrea, puterea voînții. Îmi venia să sugrum toate pornirile de până aci, să le stâng și să deschid drum liber puterii nouă de vieață, care-mi clocotea în vine, fierbea în creerii miei tulburi, bolnăvicioși; când amintirile trecutului mi-se trezeau din nou, mă urmăreau ca niște fantome demonice, mă țineam iarăși înlănțuit, abătut

Din frământarea aceasta desperată, care-mi storcea surdori răci, mă treziră din nou pașii mărunți ai surorii. Imi întinse cu multă bunăvoință și cu o față plină de seninătate, o carte cu un titlu scurt, pentru mine așa de bizar: *Suferința mângâitoare*. Îmi ziceam în mine: ceva autor obscur; iar niște îngăimări naive, copilărești. Imi veniă nici să nu o iau în mână. Ce farmec putea să aibă pentru mine, pentru omul trecut prin toate nevoile. Și mă gândeam iarăși chiar așa de respingător nu pot să mă port față de o ființă așa de gingașă, atât de bună. O luai și începui să răsfoesc prin ea. Citeam rar frânturile zbuciumate din biografia autorului. Eră atâta asemănare, atâta coincidență între viața lui și a mea. Nu-i puteam înțelege taina prefacerii. — În multe locuri mi-se părea așa de ciudată; un joc isteț de cuvinte. Nu puteam înțelege cum poate suferința, nevoile vieții, să fie dulci, să te mângăe, când îți eră acru sufletul.

O aruncau atunci cu furie. Fleacuri, utopii!

Dar totuș o citisem până în capăt, și meditam nopți întregi în liniștea odăiții solitare. Erau clipe, când mă răsvrăteam ca o fiară sălbatică împotriva ei, împotriva lumii naive, care poate să guste astfel de indegustibile. Imi veniă se arunc iarăși cartea dela mine, să o izbesc de icoana din față. Mă ținea copil, pe omul care a trecut prin judecata lui severă cele mai încâlcite probleme filozofice, îmi croisem chiar convingeri nouă, o școală întregă.

Glasul ascuns, tănuit îmi șoptea însă, și de data aceasta mai cutezător: să mă mulcomesc, să am mai multă răbdare, mai multă tărie de suflet — și mă cufundam iarăși în gânduri adânci, resignate, nelămurite încă. Răsfoiam din nou paginile, și-mi părea, că tot mai limpede se lămuresc ideile; lupta eului slăbit și tulbure din trecut mi-se părea tot mai intențită și simțiam cum se înfiripează în mine un eu nou, energic curat.

Conturile icoanei blânde, îndurerate, se învederau din ce în ce mai bine. Viața îmi apărea în alte dimensiuni opuse, senine și în icoana dela căpătâiu vedeam întruchipat geniul suferinții resignate, adevărul curat. Mă rușinam de micimea mea. O nădejde caldă desvăliă sfinxul înzăbrelit, împrumută un nou farmec vieții mele.

Mi-se părea, că nu sunt îmbrâncit cu totul, mai pot răsarî și pe seama mea zorii renașterii; mai sunt poate, undeva,

suferințe, cari curăță, tămăduesc, primenesc. Simțeam, că atâta putere de voință se grămădește în trupul meu și mă îndeamnă, îmi șoptește, să mă lapăd de firea cea veche, să mă smulg din cătușele delirului egoist de până aci, să scutur lanțurile nesuferite ale pesimismului melancolic, brut și să trăesc, să trăiesc ca mulțimea, îndestulit cu mine și cu lumea din jurul meu! Să muncesc cu drag, să muncesc pentru o țință mai înaltă, să mă jertfesc pentru alții, cari sufer ca și mine, sunt jertfele nenorocirii ca și mine. Voiu urmă mai cu sete școala cea nouă și totuș atât de veche, roada aceluî smerit dascăl din Nazaret, care și cele mai groaznice suferințe le-a făcut ușoare de purtat, plăcute în urmărirea unei țințe mărețe, sfinte, petluindu-și doctrina cu picuri de sânge. Voiu pătrunde-o, mă voiu coborî în toate amănuntele ei; îi voiu purtă și eu jugul ușor, mă voiu ridică din mocirla grețoașă, în care îmi îngropasem cei mai frumoși ani ai vieții.

Păreă, că glasul acela ascuns, tănuit, se desprinde din niște lanțuri grele și-mi strigă: Iată de acum trăiești și tu, ai biruit patimile josnice, poți munci cu tărie, cu credință pe cărările lămurite. Te așteaptă o nouă vieață, cu rostul ei bine croit, o vieață plină de suferințe, dar senină, plină de nădejde, cu o lozincă aleasă: *prin muncă la izbândă*.

După șase luni încheiate am părăsit odăița mea de prefacere. Imi veniă parecă, să îngenunchiu înaintea icoanei lui Hristos, să-i scoat inima mea rănită, să i-o desfac, să o ușurez, să o vindec, să o primenesc prin lacrimi curate de pocăință!

Și, după atâția ani de zbucium și frământare zădarnică iată-mă întinerit și împăcat cu mine, cu soarta.

Hristoase, Tu, numai Tu ai biruit lumea; mi-ai redat vieața!

IOAN ISAICU.

Din vieața și activitatea primului episcop sufragane român din Oradea-mare, Meleție Kováts.

— Executarea poruncilor împărătești. Comisie nouă. —

(III.)

Turburările puse la cale în Bihor de Nenadovici, mitropolitul din Carloveț, prin agenții mai sus amintiți, iau proporții tot mai mari, așa că încep a produce îngrijorare și în cercu-

rile vieneze. Se pare, că acum și comitatul începe să aibă ceva amestec în favorul neuniților, dar atâta cel puțin e sigur, că prin neglijența sa a lăsat teren liber mișcărilor acestora. Pentru aceea împărăteasa dă poruncă comitatului, că deoarece nimic n'a raportat despre părăsirea unirii în masă, despre alungarea preoților unliți, despre adunările ținute în păduri, despre ne-succesul prinderii lui Gavril Ghiuro, în vremea cea mai scurtă să facă destul poruncii din 29 Aug. 1754.¹⁾

Cottul ținuse, încă la 24 Iulie 1754, o investigație în Margita, însă despre rezultat n'a raportat împărătesei. Cu ocaziunea aceasta juzii Petru Buday și Paul Böjty se extind asupra următoarelor puncte:

1. Scrisorile trimise din Viena de eppul din Arad și conținutul acelora.

2. Scrisorile trimise de vicariul eppului arădan, cu sediul în Velența-Orăzii.

3. Cine și câți au fost, pe cari eppul ori vicariul i-au ademenit să părăsească unirea?

4. Cine, câți, când, și unde au părăsit unirea?

5. Cine și din a cui îndemn au expulzat pe preoții uniți.

6. Scrisoarea trimisă vicecomitelui cu știrea vlădicului din Arad ori a vicariului său s'a scris, și prin cine a fost înaintată vcomitelui?

La punctele acestea răspund sub jurământ. 1. Mihaiu Pop, Petru Popuț și Grigorie Grama, locuitori în *Monoșpetreu*. Anume, că trimițând ei la adunarea din Spinuș pe Grigore Grama, de acolo li-s'a poruncit, că pe preoții uniți să nu-i sufere în sat; apoi că ei au trecut pe partea eppului din Arad, ca, pe cum nici mai înainte, așa nici de aci încolo să nu plătească dijme. 2. Ioan Széles, Mihaiu Pap, Gheorghe Szilágyi, Nic. Szarka din *Ghetea* fasionază, că în anul precedent au primit o epistolă, dar nu știu dela cine; în aceea li-se porunceă, că toți să-și țină religiunea, iar pe alții să nu-i conturbe; iar că pe preoții lor nu-i lasă să popească (papolni) — s'a făcut din porunca Luncanilor. 3. Judele primar și Ioan Tóth din *Tiribiș* expun, că din hotărîrea tuturor Românilor au expulzat pe preoții, cari nu aderează la vlădica din Arad. Despre scrisori nu știu. Tot așa fasionază și cei din *Margine* și *Vamoslaz*.

¹⁾ Arh. cottului 1754. F. V. 2.

În 22 Aug. 1754 țin juzii Emeric Buday și Franc. Szász o altă investigație în *Olosîgul* Orăzii. S'au ascultat 18 persoane, atât uniți, cât și neuniți pe cum și romano-catolici.

Cel dintâiu a fost judele de ocol Franc. Várady, locuitor în Tileagd. Acesta mărturisește sub jurământ, că cu vre-o doi ani mai înainte, când eră jude în Aleșd, a văzut scrisoarea vlădicului din Arad, dimpreună cu trei „diplome“ ale aceluia, în cari eră scris, că i-s'a dat *vlădicia de Oradea*, și că îndată ce va aveà răgaz, va veni la ei și le va îndreptă lucrurile; în anul premergător a văzut epistola vlădicului, în care expunea, că toate lucrurile decurg bine la Maiestate, și că îndată ce va isprăvi lucrurile din Hălmaș, va veni la ei, până atunci să fie numai cu încredere și în comuniune cu el; dar că unde sunt acum scrisorile, nu știe.

Al doilea martor, propopol Mihaiu Aron, paroh în Pociaiu, fasioază, că n'are cunoștință despre epistolele curențate ale eppului, ci exmis fiind de eppul Forgách, dimpreună cu judele Vasile Șantha și cu Iacob Petróczy în cauza unirii, ajungând în Săcădat i-a venit la mână o copie a epistolei scrise de eppul arădan din Viena, dar fiind lungă numai de niște părți își aduce aminte. Așa: ca să țină numai religiunea lor, iar la unire să nu treacă, să nu se teamă de nimeni, căci el a obținut deja ce doriă. Știe, că preotul din Peșteș a luat în copie scrisorile vlădicului, purtându-o din sat în sat. Pe copie a fost scris, că toți să-i deie crezământ, căci este copia legitimă a scrisorilor vlădicului. A și cerut-o, dar nu i-a dat-o. A mai auzit apoi dela alții, că vicariul din Oradea, a scris în mai multe rânduri comunelor, iar scrisorile le purtau din sat în sat. Dela Luncani a auzit, că scrisorile acele le-au poftit îndărăt dela ei; cuprinsul lor nu-l cunoaște. Știe, că vre-o câteva sate au fost în unire de 18—19 ani, așa Ciocaiul, Cinaloșul Fancica, Derna, Chiraieul, Tiribișul, Ciutelecul, Bistra, Spurcanii, Popeștii, Voivodenii, Satbarbu, Margine, Dida, Suiugul, Ghetea, Monoșpetreul, Abramul de jos și Vedreșabramul, Fărnașul, Cheresturul, Pișcoltul, Păuleștii, Nădariu, Spinușul, Ciuleștii, Fegernicul, Chioagul, Borzicul și Sârbii. *Aceste sate înainte de venirea vlădicului la Oradea au observat riturile sfintei uniri, iar că au trecut la schismă, nu din îndemnul altuia, decât din a vicarului și a eppului arădan au făcut-o.* Dela Nicolae Pap, fost preot unit în Sârbi, a auzit, că locuitoriul din Sârbi, Gavril Ghiuro, convocând satele dimprejur la adunare în Sârbi, mai întâiu a

alungat pe preot, pe Nicolae Pap, spunând cătră cei adunați, că și ei să facă asemenea; să nu poarte frică de nimeni! Și poporul în scurtă vreme a alungat preoții din următoarele sate: Chioag, Spinuș, Nădariu, Ciulești, Fegernic, Ciohau, Cinaloș, Sărsig, Derna, Chiraieu, Bojeni, Ciutelec, Voivodeni, Baromlaca, Șavaieu, Margine, Suiugd, Ghetea, Monoșpetreu, V.—Abram, Fancica și Pișcolt.

Al treilea martor, Gavril Ghiuro, de 40 ani, neunit. „Știe sigur și fasioează, că vlădica din Arad în Septemvrie și în lunile următoare ale anului premergător (1753) a trimis două ori trei epistole neuniților din Velența și de acolo în Sârbi. De aici s'au purtat din sat în sat. In acele li-se spuneă, ca pentru poporul român de religiunea sârbească cu ritul oriental (az napkeleti RácZ valláson lévő oláh népnek) a dobândit dela Maiestate, că *aceia cari îl recunosc pe el de episcop român, să-și mențină religiunea sa și de aceea să nu se înstrăineze căci el a obținut episcopatul român din cottul Bihor*; aceste le știe de acolo, căci cu ochii proprii a văzut și cetit epistolele acelea, apoi cetindu-le și publicându-le le-a rederivat vicarului, Ixiarul din Velența. Că de acolo unde au ajuns, ori că la cine sunt, nu știe. A văzut, fasioează mai departe, hârțiile (czédulljait) vicarului din Velența și a vlădicului, în cari expun, să aibă bună grije, ca nu cumva pruncii nounăscuți să moară nebotezați; aceste le-au purtat din sat în sat. *Deoarece fatentul cu întreagă românimea, n'a fost în unire, nu știe cine a părăsit-o, aceea știe, că preotul lor, Nicolae Pap, nevoind să urmeze religiunea lor (adecă schisma), a defecționat.* Umblând judele Vasile Șantha cu protopopul din Pociuiu din sat în sat, au dat de știre, că toți aceia, cari sunt pe partea episcopului Meleție să deie atestate despre aceea. Auzind Românii, că prin acele toți trebuie să fie uniți, resvrătindu-se, toți cu o voie au expulzat preoții lor, — dar că doar în urma altor îndemnuri să fi făcut lucrul acesta, nu știe“. Expune mai departe „că scrisoarea înaintată v-comitelui în numele poporului român, nu altul, ci notariul din Sârbi, cu numele Vultur, a scris-o, însă fără de știrea vicarului ori a vlădicului; a înaintat-o prin un ostaș al cottului Bihor“.

În sensul acesta fasioează și ceilalți 15 martori — adăugând, că în tractul Groșilor din 36 sate unite, 30 au trecut la neunire.¹⁾

¹⁾ Arh. cott. Bih. inv. din 22 Aug. 1754.

În 26 Septembrie 1754 (în investigație¹⁾ în *Nántsod* judele Francisc Kölgyesi și nobilul Andrei Taxonyi. 1. Martorii Dragul Lup, Teodor Farkas, Gh. Babeșan, Iosif Várady și Ștefan Tomuța, locuitori în *K. Apáti*, fasioează, că nu știu despre epistolele vlădicului trimise din Viena, *dar știu, că între alte comune și Apateul a fost citat de vlădica la Velența*, și că cetind preotul epistola eppului au mers el (preotul) și Dragul Lup la eppul în Velența, unde în numele *întregii comune* au trecut pe partea episcopului. 2. Martorii Mihaiu Popa, Emeric Görbudi, Nestor Tar, Ioan Gál și Dem. Hodoșan din *Szakáll* spun, că scrisoarea vlădicului a ajuns la ei Marți după Paști, și că ei, afară de preot, toți au trecut pe partea lui. 3. *Homoroganii și Dărvășenii* au trecut de bună voie la neunire; cei din urmă au rugat pe vlădica, să meargă să le sfințească biserica, însă deși le-a promis, n'a mers. *Veherdani* de bună voie au trecut; cei din *Jaca* au primit scrisori despre sosirea vlădicului la ei, îndată ce împrejurările îi vor permite, deci ei au trecut pe partea lui. Cei din *Peterd* n'au primit scrisori, nici n'au trecut la neunire.

În scrisoarea din 29 Aug. 1754 face cons. locșitor amintire despre prinderea lui G. Ghiuro, cerând deslușirile necesare. În cauza aceasta în cercetare vcomitele Mihaiu Beöthy, judele Mihaiu Lengyel și juratul Paul Eöszy. Aceștia raportează în 3 Oct. 1754 despre cele întâmplăte, pe baza fasiunilor armașilor solgăbirăului din Margita. Anume în ziua de 11 Iulie 1754, fiind târg de țară în Margita, solgăbirăul Petru Buday a dat poruncă armașilor Andrei Szabó și Ioan Nyilas, ca să-l chieime pe Gavril Ghiuro la el. Dorind să satisfacă poruncii, armașii au mers la Ghiuro, chieimându-l la solgăbirăul. El a răspuns, că îndată va merge numai să beie încă una, apoi i-a îmbiat și pe armași cu bere; într'aceea armașul, Ioan Nyilaș, a mers la solgăbirău să-i spună, că Ghiuro îndată se va prezentă. La aceste solgăbirăul i-a poruncit, că dacă Ghiuro nu va merge cu frumosul, să-l aducă cu puterea. Provocându-l deci, ca să se țină de promisiune, Ghiuro, adunând mai mulți Români înarmați cu ciomege, le-a răspuns, să se depărteze de acolo, căci el la solgăbirău nu va merge; știe el, că preoții l-au tradat și că solgăbirăul voește să-l prindă. Auzind armașii

¹⁾ Arh. cott. Bihor. Relat. în Grali Congr. die 8-a 8-bris 1754 în oppido V. Olaszi celebr.

aceste, unul l-a prins de mâneca cămeșii, iar celalalt a apucat calul de frâu, chemându-l pe Ghiuro, să meargă cu ei la solgăbirăul. Văzând aceasta Românii s'au aruncat asupra armașilor, iar Ghiuro întorcându-și calul, armașii au căzut la pământ grămadă. Românii strigând, că loviți-i, omorâți-i, nici nu cruțau bâtele și dacă caporalul verbuncoșilor nu le venea într'ajutor, acolo își lăsau dinții. Scăpând cumva, au mers la solgăbirău, ca să-i raporteze despre cele întâmplate. Acesta luându-i cu sine și pe armași, a mers la Ghiuro. Pe atunci acesta ținea vorbire cătră popor, expunând, că pe ei îi gonesc pentru legea lor. Auzind poporul unele ca aceste și-au ridicat ciomegele în sus, strigând cu glas mare: „Nu te teme, căci până ce este în noi încă un picur de sânge, nu te lăsăm“. Solgăbirăul auzind zgomotul acesta, l-a dojenit pe Ghiuro, spunându-i, să-și vadă de drum, că dacă ar fi voit să-l prindă, ar fi aflat el și altă modalitate. Atunci au alergat acolo și ostașii, voind să-l prindă, însă prevăzând solgăbirăul pericolul ce s'ar fi putut ivi, i-a oprit. Mai târziu Ghiuro s'a urcat pe un car cu gube și de acolo a vorbit ungurește: „Pe mine mă persecutează pentru religiune, cu toate că eu onorez Sfinții, și pe Maica sfântă“, apoi că „el este credincios împărătesei, dar unit nu vrea să fie, mai bine va suferi, ca apostolii.“ Terminând dicția, a părăsit orașul, petrecut de vre-o 300 Români.¹⁾

Acestea sunt investigațiile ținute la porunca împărătesei în chestia unirii. Rezultatul se poate resumă în următoarele:

1. Eppul din Arad și vicariul său în mai multe rânduri au trimis curentale — cel dintâiu din Viena, al doilea din Oradea Velența — pe cum și citatorii la diferite parohii, impunându-le să meargă la Velența, la el ori la vicar, prin ce ademenise poporul la defectionare. Astfel defectionară de pe Luncă, Barcău și Ieriu 30 parohii; pe preoți îi alungă din 21 parohii. Pe câmpia Orăzii defectionară 6 parohii, iar în districtul Groșilor — lângă Beliu — din 36 comune unite, 30 defectionară în urmarea venirii episcopului la Oradea, care acum iarăș înoie povestea de 500 galbeni, dacă vor perzistă în unire.

2. Se învederează, că aceștia au defectionat în urma uneltirilor vlădicului. Dovezi sunt diferitele fasionări ale neuniților. Încă și Gavril Ghiuro recunoaște trimiterea celor 2—3 scri-

¹⁾ Arh. cott. Prot. XII. p. 844—8.

sori, însă la rândul său declină dela sine expulzarea preotului Nicolae, în butul tuturor fasionărilor. Apoi cu un cinism nemai-pomenit neagă „că el cu întreagă românimea să fi fost în unire“, afirmând, că preotul Nicolae a defecționat, nepărăsind unirea.

3. S'a împlinit profeția preoților români, expusa eppului Forgách, cu trei ani înainte. Eppul Meleție n'are nici o autoritate, „nici păcatele le poate pedepsi și nici drepturile a le apăra și astfel păcătoșii, neprimindu-și pedepsele meritate, au ocaziune de a se deda la mai mari păcate, iar în vremea aceea vladica din Arad mai mare autoritate are;“¹⁾ eppul latin este nepăsător, iar în față le stă luptătorul aprig, om cu mare influință la curte, mitropolitul Nenadovici. De aici se poate explica, că neuniții pe lângă atâtea uneltiri, totuș rămân nepedepsiți; de aici cuvintele împărătesei, cu cari decretează comisia. Preoții uniți bătuți, chinuiți, scoși la hotare; avutul lor puzderie, praf și cenușe, iar împărăteasa cu datul de 15 Aug. 1754 astfel rescrie comitatului: Pentru aplanarea diferințelor ivite între episcopul latin și cel de ritul grecesc, *deoarece religiunea ortodoxă este împiedecată, iar de altă parte este vorba de poporul și de Ea privilegiat*, a hotărît să exmită o comisie constătătoare din contele Franc. Xav. Klobusitzky, arhiepiscop de Caloccea, generalul Marchio de Villo, generalul Andreiu Hadik, și custodele bibliotecii Franc. Kollár. Deci comitatul să se îngrijască de o primire cât mai strălucită.

În împrejurările, între cari comisia aceasta aveà să-și înceapă activitatea, numai două lucruri mi-se par ciudate: unul, că Gavril Ghiuro și de altmintrelea numit „Craiu Românilor“, cum de nu a fost și încoronat; iar al doilea, cum de după atâtea maltratate și nepăsare a mai ramas și numai un singur Român unit în Bihor!?

ȘTEFAN TĂȘIEDANU.

Un capitol din domeniul evoluției darviniste.

— Omul „copil degenerat“ al maimuței sifilizate? —

(I.)

Chestia originii omului privită prin lupa științei, este fără îndoială, deosebit de interesantă. Nu e mirare deci, că dorul de a vedeà cât mai clar și în acest punct a determinat:

¹⁾ V. această revistă 1916, p. 272.

o întreagă pleiadă de scrutători să facă încercări de descoperire în jurul acestui pol atât de puțin accesibil.

Unii scormonesc pământul, alții se coboară direct pe fundul mării și caută pe omul dela început, sau primitiv. Încă în veacul al VII-lea înainte de Hristos a susținut Anaximander din Milet, că omul s'ar fi dezvoltat treptat din animale de apă. Credințele lui despre originea omului prin evoluție treptată au avut apoi în toate epocile aderenți, cari și-au susținut tezele în haine mai mult ori mai puțin științifice. Ca inițiator al teoriei evoluționiste moderne trebuie totuși considerat francezul Lamarck prin opera sa principală „Zoologie philosophique“ (1809). Dela el până în timpurile noastre aceeaș teorie ia întrupare în nenumărate variații. Omul, așa ne spun aceste, e rezultatul unei dezvoltări evolutive treptate, — și teza e susținută când cu mai multă gravitate, când numai prin așazisa „Fantasieliteratur“, cum numește Rüttimeyer scrierile lui Häckel.

Și ce ar și putea să ne rețină dela credința, că omul și-ar trage originea din cutare maimuță?!... „Quod attinet possibilitatem productionis corporis humani ex corpore pure animali, nulla ratio ostendit Deum absolute non posse alicui organismo animali eam vim indere, qua se paulatim in corpus humanum evolvat. Talem progressum veteres theologi in foetu humano admittebant“. Aceasta e convingerea lui Pesch.¹⁾ Un înfocat aderent al evoluției trupești e zoologul catolic St. George Mivart, care dă expresie convingerii sale prin cuvintele: „...his soul arising from direct and immediate creation; and his body being formed at first (as now in each separate individual) by derivative or secondary creation through natural laws“ — va se zică: „sufletul său (= al omului), derivându-se din creare directă și imediată; și trupul său fiind format la început (precum acum la fiecare individ separat) prin creare derivativă sau secundară după legile naturale“.²⁾ — I. Knabebauer concordează la perfecție istoria creerii omului cuprinsă în Exaemeron cu evoluționismul luat în sensul lui Mivart și motivează prin faptul, că în Cartea Facerii 2, 7 nu se spune că oare imediate ori doară numai mediate a fost format din pământ trupul omenesc și acela al animalelor. Ce privește însă crearea Evei declară: „Verum nequaquam illam sententiam

¹⁾ Praelectiones dogm. Friburgi Br. 1895. III. p. 49.

²⁾ On the Genesis of species. London 1871, p. 305.

[= mivartismul] compones, cum illis, quae infra de creatione mulieris narrantur“. ¹⁾)

Înainte de toate trebuie să protestăm deci împotriva tuturor, cari susțin, că știința teologică ar abandona evoluționismul cu privire la derivarea corpului omenesc în numele sfintei Scripturi. Da, se poate concorda evoluționismul cu textul biblic al creierii omului, numai cât științei îi revine să dovedească faptul evoluționismului. Dar, cu regret, trebuie să subliniem faptul, că ne aflăm încă tot în fața lipsei totale de argumente, ori — ce e tot una — încă mereu cercăm să umplem cu apă butoiul Danaadelor mitologice. Ceeace eruditul K. Frank S. I. a enunțat în 1911, se poate susține întru toate și azi, că adevărat: „es ist zur Zeit das wirkliche Ergebnis der Wissenschaft, dass der Mensch sich nicht aus dem Tiere entwickelt hat“. ²⁾) ... Atât referitor la trupul omenesc... „animal“.

Ce privește partea a doua și ce am mai de frunte a ființei omenesti, sufletul rațional, încă nu s'a aflat până acum filozof ori teolog catolic să-i afirme obârșia animalică. În ochii acestora așa ceva e curată imposibilitate, pe cum o exprimă aceasta Savicki: „Während beim menschlichen Leibe eine tierische Abstammung prinzipiell möglich wäre, muss dieselbe bei der menschlichen Seele als etwas innerlich unmöglich bezeichnet werden“. ³⁾) Iar eruditul dogmatist modern Pohle declară ca „sententia theologice certa“, teza: „Der Ursprung der Seelen lässt sich nur aus einem unmittelbaren Akte der Erschaffung aus Nicht begreifen“. ⁴⁾)

Cu toate acestea d. Eraclie Sterian, medic al Eforiei Spitalului civil din București, încearcă să dovedească cu un întreg aparat de dovezi, că — fără întervenirea vre-unei creații divine — „omul este un copil degenerat de maimuță prin ereditate sifilitică“. ⁵⁾) La primul auz ne trece un fior de curiozitate. Cum se poate, ca prin intermediarul sifilisului din maimuță să se nască om în toată firea?!

Iată pe scurt ipoteza dlui Sterian.

¹⁾ Comment. in Gen. p. 129.

²⁾ Stimmen aus Maria-Laach LXXX. 1911. p. 560.

³⁾ Cfr. Die Wahrheit des Christentums, II. Aufl. Paderborn — Schöningh. 1913, p. 169.

⁴⁾ Cfr. Lehrbuch der Dogmatik, IV Aufl. I. B. Paderborn. 1908, p. 445.

⁵⁾ Dr. Eraclie Sterian, Cum putem mări cantitatea de vieață și paradoxele longevității. București, 1913, p. 92—167.

Conform constatărilor științei medicale de azi sifilisul ereditar (*treponema pallidum*) arată în organismul omenesc trei stadii de dezvoltare. Stadiul *prim* este acela al sifilisului ereditar precoce, care are de rezultat o mare mortalitate între urmași; adică 70—80% din copiii părinților sifilitici mor. Cu încetul scade virulența sifilisului și nu pricinuește între urmași procentul atât de mare al mortalității: acesta deja e stadiul *al doilea*, al sifilisului ereditar tardiv, în care se arată între altele și efecte anatomo-fiziologice asupra craniului, și anume: 1. Deformează fruntea, dând naștere unei frunți late, numite olimpiane; 2. reliefează sau bombează oasele parietali. Ambele efecte sunt, după Hochsinger,¹⁾ o urmare a sinostozei precoce a craniului. Bine înțeles în multe cazuri sutura prematură a craniului pricinuește nu proeminența oaselor frontale și parietale, ci chiar opusul: împiedecarea dezvoltării craniului, sau microcefalia. Odată cu lățirea frunții și hipertrofia oaselor frontale și parietale „crește probabil și capacitatea cranienă”.²⁾ Frunții olimpiane și deci unui unghiu facial mărit îi corespunde un spaț mai mare, cuprins între oasele craniului, care trebuie deci să conțină neîndoios „o cantitate mărită de creier, de oarece e demonstrat, că e un raport drept între cantitatea de inteligență și cantitatea de creier”.³⁾ Și iarăș proeminența oaselor parietale pricinuește mărirea diametrului transvers al craniului, deci mărirea înșasi a creierului. Stadiul *al treilea* al sifilisului, e sifilisul ereditar de a doua generație. Acesta, după vestitul psihiatru Magnan pricinuește degenerescență, adică dă naștere la urmași cu mari deformații, sau prefaceri anatomo-fiziologice și — ce e mai mult! — psihice. Aceste din urmă în special ne privesc pe noi acum. În caracter și simțul de moralitate la atari urmași se observă o inferioritate oarecare. Ce privește intelectul, după Magnan, degenerații sunt de două specii: ori degenerați inferiori până la idioție și imbecilitate, ori degenerați superiori până la geniu.

¹⁾ Vezi, Presse Médicale Nr. 65 din 1909.

²⁾ Dr. Sterian, o. c., p. 108.

³⁾ Dr. Sterian o. c., p. 109. — Țin să notez însă, că acest fapt nu e chiar dovedit de psihologii moderni. Mercier zice: „Seit langer Zeit forscht man darnach, welche Beziehung es gibt zw'schen dem Gehirn und der geistigen Tätigkeit. Man hat in Betracht gezogen: die Hirnwendungen, die Zusammengezetzttheit der Organe, das Gewicht des Gehirns u. s. w.; aber man ist bis heute nicht zu festen Schlüssen gelangt“. Mercier Habrich, Psychologie. Kempten u München. 1907. II. B., p. 12.

Ei bine. Omițând acum pe degenerații inferiori, ne ocupăm exclusiv cu degenerații superiori. Dr. Sterian pentru sprijinirea afirmației, că sifilisul poate da naștere la celebrități, ori chiar genii, aduce o sumedenie de dovezi istorice. Intre inteligențele superioare datorite sifilisului ereditar înșiră în locul prim pe înțeleptul *Socrate*, provocându-se la afirmația analogă alui André Barré, doctor în litere la Paris.¹⁾ Înțeleptul atenian se laudă, înaintea lui Critobul, cu ochii săi bulbucați, cari văd și în laturi, și cu nasu-i cărn, care stă deschis pentru toate mirezmele, susținând, că — deoarece corespund mai bine menirii naturale — ar fi mai frumoase decât ochii și nasul normal alui Critobul. — Apoi să mai luăm în considerare, că și în conturile busturilor lui *Socrate* se văd bine simptomele sifilisului: frunte olimpiantă, proeminența oaselor frontale, nas cărn. În sfârșit nu e de trecut cu vederea nici o oareșicare inferioritate în simțul moral. După Aristofan *Socrate* de fapt ar fi suferit de perversiuni sexuale, având atragere disordinată față de societatea tinerilor. Tot atâtea dovezi, că marele filozof a fost un degenerat superior prin conlucrarea molimei sifilitice. O altă pildă ar fi *Caterina de Medicis*. Ba mai mult! Chiar pe *regele David* din Biblie încă îl înșiră d. Sterian în această categorie, provocându-se la Dr. F. Buret.²⁾ Natural, că după *David* aduce de pildă și pe fiul său, înțeleptul *Solomon*.

Mai mult decât atât. Intregi evoluții sociale se desfășură din obârșie sifilitică. În evul vechiu aflăm prostituția ca act religios în onoarea zeilor — și în consecință se poate presupune ușor o epidemie sifilitică, înaintând mână în mână cu un mare progres intelectual. Evul mediu e sifilizat de cătră

¹⁾ „Bibliothèque des grands philosophes“. Paris, p. 25.

²⁾ „La syphylis aujourd'hui et chez Les Anciens“. Țin însă să notez, că nici într'un comentariu catolic nu se explică versurile psalmilor, în sensul, cum le explică Dr. F. Buret. — Ca să ajungem la o convingere deplină în acest punct am consultat o sumedenie de izvoare exegetice referitor la versurile, din cari se pretinde a se dovedi infecția sifilitică alui *David*. Spre pildă referitor la versul 3 al psalmului VI: „quoniam conturbata sunt ossa mea“ sf. Ioan Gură de aur zice: „Ossa hic dicit universam virtutem, turbationem autem, poenam, supplicium“; sf. Hilariu: „Ossa autem spiritualiter quod aestimemus, frequenter notavimus“; iar sf. Augustin: „id est firmamentum animae meae [sc. turbatum est]. Aceeași o exprimă și Dr. W. K. Reischl [Buch der Psalmen, p. 20], zicând referitor la același vers: „...wirkt wahrer Seelenschmerz auch wirklich auf die Leiblichkeit zurück...“ Nu mai continuu. Sapienti sat.

Turci (1453) și după descoperirea Americii (1492) prin importarea sifilisului din Orient și din America. Asemenea pe timpul cruciatelor. Cu aceasta paralel apare și renaissance-ul cultural.

Nu putem omite împrejurarea, că d. Sterian cu toate acestea vrea să satisfacă și principiului: „Dixi et salvavi animam meam“. Deși sifilisul e agent civilizător, totuși „azi nu ne mai putem îngădui să stăm cu brațele încrucișate în fața întinderii flagetului, din două puternice motive“.¹⁾ Intâiu: la contemporanii noștri europeni nu mai aflăm vânjoșia și vitalitatea, ce a întâlnit-o infecția sifilitică la cei vechi. A doua: azi tovarășa sifilisului e și o altă molimă: tuberculoza, care asemenea cauzează ravagii înspăimântătoare în lumea contemporană. Summa summarum! Sfatul dlui Sterian: „Sfătuiesc dar pe oricine să se ferească pe cât e cu putință de a contracta sifilis. Civilizațiile contemporane au nevoie de o lungă pauză spre a putea triumfa de excesul sifilizărilor de până acum“.²⁾

Până aici ține prima fază a constatărilor dlui Sterian, ori mai bine zis premisa majoră a ipotezei. Dânsul încearcă însă un pas și mai departe. Dacă cercetăm, așa filozofează d. Sterian, gradele unghiului facial al mamiferelor, spre pildă după tabloul construit pe Jules Cloquet, vom observa, că trecerea se face treptat, „pe nesimțite până la maimuță, apoi între maimuță și om este o trecere foarte bruscă“.³⁾ Dat fiind așadar, că e o deosebire enormă între unghiul facial și deci între capacitatea cranienă a maimuței și a omului, e evident, că omul nu poate fi urmaș al maimuței. Dar, — zice d. Sterian — „dacă este vorba să considerăm pe om ca scoborîtor din maimuță, atunci omul e un urmaș degenerat“⁴⁾ al maimuței. După noi această degenerescență s'a produs grație sifilisului, care a infectat la un moment dat organismul maimuței. Gorila femelă sifilizată a dat naștere la un copil care la vârsta adultă a căpătat un unghi facial în urcare spre unghiul facial de om. O nouă sifilizare a acestui prim copil degenerat a urcat și mai mult gradele unghiului facial, până când după un număr de n ori de sifilizări succesive ale progeniturilor de maimuțe sifilizate, a dat figura omului primitiv“.⁵⁾ Aceasta e con-

¹⁾ Dr. Sterian, o. c., p. 165. ²⁾ Ibidem, p. 167.

³⁾ Ibidem, p. 107.

⁴⁾ Adecă trecut prin un desechilibru anatomo-fiziologic în urmarea unei eredități morbide.

⁵⁾ Ibidem, p. 107—8.

cluzia! Și aici ne oprim, fiindcă pentru studiul acesta nu are nici o importanță spre pildă fenomenul alopeciei (căderea părului), care s'ar fi ivit pe corpul maimuței devenite om; ori inficierea repetită, care ar fi avut drept urmare mărirea „capacității craniene“ a omului de azi față de „capacitatea craniene“ a omului primitiv, și în urmarea căreia noi „ceștia de acum suntem fără îndoială cu toții urmași de rase sifilizate nu odată, ci de un foarte mare număr de ori“...¹⁾ Vom cercă în schimb să analizăm puțin, în cele următoare, dovezile ce învoacă d. Sterian în sprijinul teoriei sale deosebit de ciudate.

TITUS MALAIU.

Insemnări.

Absolvenții de teologie. Idealul unui tinăr, care face studii academice, este, să termine școala de specialitate, apoi să între în grabă în viață cu cunoștințe temeinice, cu zel, cu însuflețire și cu devotament pentru cariera, ce a îmbrățișat-o din curată vocațiune. Astfel urmează studenții rom. cat. dela facultatea teologică, așa studenții dela drept, medicină, filozofie, silvanistică ș. a. m. d. Și bine fac. Excepție în privința aceasta fac mulți studenți ai teologiilor noastre românești. Un însemnat număr dintre ei amână de azi pe mâne intrarea în via Domnului. Sunt cari amână chiar cu anii și, poate, ar sta și mai mult departe de câmpul propriu de activitate, dacă în lege n'ar fi determinat timpul pentru scutița dela serviciul militar activ.

Procedura aceasta e foarte păgubitoare atât pentru binele obștesc, cât și pentru interesele private ale aceloră, cari o urmează. Mulți dintre absolvenții de teologie, părăsind seminariile, ajung într'un mediu neprielnic pentru sufletul unui fiitor apostol. Sunt destui, cari nu se mai ocupă cu studiile teologice, fiindcă nu pot, ori cred, că hic et nunc n'au trebuință de ele, ori fiindcă sunt desmânați a se mai îndeletnici cu astfel de lucruri; apoi nu mai iau în socotință, în măsură suficientă, nici mijloacele perfecțiunii morale. Urmarea e, că încetul cu încetul se răcesc, se descurajază și încep să simțescă un fel de displăcere pentru misiunea preoțească și un regret, că trebuie să se hirotonească, neputând merge

¹⁾ Ibidem, p. 118.

ușor în altă parte, pe alt drum. Ce servicii va face bisericii și neamului un preot disgustat, în sufletul cărui s'au întors patimile vechi însoțite de altele nouă și cu ce conștiințiositate și bucurie își va împlini el greaua și delicata misiune, dacă deja la început e rece, dacă nu pășește pe arena de luptă cu toată voea, cu energia și puterea, ce trebuie să aibă un luptător chemat să lupte o viață întreagă în condițiuni foarte grele?

De vreme ce judecătorul drept și bun împarte plata după vrednicia muncitorului, iar remunerațiunile și distincțiunile după eroismul ostașului, care se luptă după lege: în raport drept cu pierderile de ordin public stau și pierderile spirituale ale preotului, care nici cel puțin nu-și începe activitatea cu inimă. La pagubele sufletești se adaugă și alte multe de ordin material: Un absolvent de teologie, care petrece pe la părinți ori prin vreo cancelarie, să zicem notarială ori avocațială, își pierde timpul, care nu i-se compută nici la fondul de pensii, nici pentru stabilirea și asemnarea cvincvenalelor. Timpul acesta pierdut pentru un tânăr, care nu cunoaște greutatea vieții, e un bagatel, ce-l regretă însă mult în mijlocul năcazurilor de mai târziu, ales la bătrânețe. Un absolvent de teologie, care nu intră curând în via Domnului, speculând la o parohie bună, ușor poate fi înșelat în calculi, fiindcă superiorul, la conferirea beneficiilor, va socoti cu dreptate mai mult chiar și pe fostul lui coleg de școală, care după terminarea cursurilor teologice a mers și s'a trudit în o parohie mizeră. Pe urmă, un absolvent de teologie, care voește să fondeze familie, de regulă se căsătorește mai bine așa rezolucurat și idealist, cum iasă din seminar, decât mai târziu, când, peste tot, e mai puțin considerat și apreciat; apoi căsătorindu-se mai curând, poate nutri mai mari nădejdi, că-și va vedea pruncii creșcuți și în situații multămitoare.

E evident deci, că atât interesele bisericii și ale neamului, cât și binele sufletesc, familiar și material al unui preot militează pentru o intrare cât mai grabnică în via Domnului a absolvenților de teologie. Aceasta o reclamă interesele spirituale ale poporului nostru deosebit în vremea de urgie de acum, când are mai mare trebuință de mângăieri, povește și ajutor.

Senior.

CRONICĂ.

Zece mii de coroane pentru fondul ziaristilor.

Nu de mult am relevat în aceste coloane — în legătură cu ultimul raport al epitropiei fondului ziaristilor — importanța deosebită ce revine în viața neamului nostru, presei și muncitorilor ei. Spuneam atunci, că din acest motiv trebuie să ne îngrijim cu toții să dăm fondului din chestie tot sprințul nostru, ca astfel sărind în ajutorul presei noastre oropsite, să ne facem o elementară datorință față de neam.

Și iată că, mai curând de cum am fi crezut, unul dintre aceia cari simțesc cu adevărat lipsele noastre comune, *Badea Gheorghe Pop de Băsești*, oferă fondului ziaristilor 10,000 cor. Ofertul acesta al prezidentului partidului nostru național, care vine la timp așa de scurt după *alte zece mii* puse pe altarul iubirii creștine închinat *orfanilor*, ajutorul acesta ce se dă după credința noastră la timpul cel mai nimerit, ne grăește foarte elocvent despre înțelegerea superioară și inima nobilă a marinosului donator. Prin el, veneratul și iubitul nostru Badea Gheorghe, se înscrie, în analele ziaristicele noastre, între cei mai mari binefăcători ai ei.

Dumnezeu să-i răsplătească însutit, trezind și în alții, cari pot să-și permită atari jertfe, asemenea gânduri nobile roditoare de fapte ce nu se uită. (r.)

*

Un jubileu al presei catolice din Austria. Nu de de mult, sindicatul de presă al catolicilor austrieci, numit *Pius-Verein*, și-a ținut jubileul de 10 ani dela înființare. O durată de timp relativ foarte scurtă, care a fost însă de ajuns pentru ca din presa catolică să creeze acolo o adevărată putere. Organul principal al sindicatului, „Reichspost“, acum zece ani o mică și neînsemnată gazetă de sară, a ajuns — prin stăruințe continue — să fie astăzi un organ cu greutate, care își are tipografia sa proprie și un splendid palat modern. Prin activitatea sindicatului s'a întărit, peste tot, nespuse de mult poziția presei creștine, atât de neglijată până bine de curând, trezind în cele mai largi cercuri interesarea binevoitoare pentru cauza sfântă ce și-a înscris-o ca țintă.

Dar, firește, aici s'a lucrat din greu. În cei 10 ani despre cari e vorba, s'au pus la cale mai mult decât 6000 de adunări agitatorice, s'au înființat la vre-o 1000 de filiale re-

gionale, s'a colectat o sumă de peste 2,000,000 cor. Și — last not least — s'au răspândit ca la 6 milioane de broșuri de propagandă însuflețită. Așa apoi nu e mirare, dacă mișcarea a prins rădăcini puternice și astăzi lumea catolică din Austria — fără a încetă totuși de a lucra mereu — se poate bucura de roadele ei.

La noi?! — Azi mâne vom putea țineă jubileul, tot de 10 ani, al *neînființării* unui plănuțit sindicat similar! Și când te întrebi, că cine poartă vina, ne vine așa de ridicol acest răspuns: *răsboiul!*... Câtă vreme tocmai răsboiul trebuia să ne îndemne să-l facem! (ar.)

*

✂ **Albumul eroilor noștri.** „Astra“ stăruie din nou, printr'un apel dat din ședința comitetului său ținută în 13 Maiu c., pentru adunarea materialului necesar unui album al eroilor noștri căzuți pe câmpul de luptă. La stăruințele sale din anul trecut au intrat la biroul central cu totul 21 de fotografii cu datele cerute. Ele s'au publicat în calendarul pe 1916 al Asociațiunii, și la timpul său, când sfârșindu-se răsboiul, se va putea da un conspect plus-minus complet al celor căzuți, ce s'au distins într'o direcție sau alta, ele vor intra și în album.

Inițiativa „Astrei“ se poate socoti cu drept cuvânt de foarte norocoasă și de aceea ne bucurăm de stăruințele sale repetite în această direcție. Față de cei căzuți mișcarea aceasta este un act de recunoștința datorită, iar față de generația rămasă de azi și mai cu seamă față de cea viitoare, ea constituie o pagină de înălțătoare glorie. Îndemnăm dreptaceea, cu toată puterea cuvântului, preoțimea și învățătorimea noastră — căreia apelul publicat în toate gazetele noastre li-se adresează într'un mod deosebit —, să nu cruțe puțină osteneală, ori chiar jertfa mărunță, ce li-se cere în numele unei mișcări atât de frumoase. Noi nu ne îndoim, că ceice pentru orfanii acestor eroi au știut să aducă jertfe atât de impunătoare, vor ști să aprecieze și să sprijinească după cuviință și năzuințele ce tind să eternizeze memoria eroilor înșiși. (r.)

*

Semne bune în mijlocul prăpădului. Comunicatele lunare ale biroului statistic reșesc din Budapesta referitoare la mișcarea populației în primul cvartal al acestui an, ne umplu deoparte de multă îngrijorare prin cifrele foarte scăzute,

prin cari se înseamnă numărul căsătoriilor și al nașterilor, ne îmbie însă în aceeaș vreme și o puternică rază de nădejde a a unei renașteri morale în sinul familiilor.

După aceste date, în primele luni ale anului curent au fost abiă 20,414 căsătorii și 89,985 de nașteri, față de 70,046 de căsătorii și 191,231 de nașteri din cvartalul prim al anului de pace 1914. Cifrele acestea ne înfățișează de sigur un mare regres în privința numerică, față de care nime nu poate să rămână indiferent, dar care totuș este foarte explicabil în aceste vremuri extraordinare. O sporire a nașterilor în decursul acestui an nu va putea să aibă loc nici chiar în cazul, când numai decât s'ar face demobilizarea. Cum însă nădejdea unei păci apropiate, care ne-a ispitit acum câtăva vreme, începe de nou să se distrame, încă multă vreme nu ne putem aștepta din această parte la o sporire mai fecundă. În schimb, comparând cifrele de mai sus vom putea observă cu ușurință o ameliorare foarte mângâitoare în ce privește raportul dintre nașteri și căsătorii. În anul de pace pe fiecare căsătorie au căzut abiă 2'7 nașteri, o cifră-înspăimântător de mică, iar în primul cvartal al acestui an sunt de căsătorie deja 4'4 nașteri, ba în luna Martie chiar 5'4. Instinctul de conservare proprie — și credem a nu greși relevând și aceasta! — o mai deplină urmare a legilor morale creștine, provocată de urgia războiului, ne îmbie deci perspective din cele mai îmbucurătoare, cari dacă vor continuă a se întări, după calculii ce s'au făcut, în 5—8 ani, vor putea repară pagubele de oameni îndurate.

Iată deci, cum se validează morala dumnezeescului nostru Mântuitor, dovedindu-se pentru oricine, care nu-și închide ochii anume, ca un foarte puternic factor susținător de stat!

Meminisse iuvabit. (ar).

*

Mișcarea regulolară pentru tuberculoșii, pornită cu multe șanse de izbândă de însuș premierul Tisza, vrednicește toată atențiunea noastră. Numărul celor ce mor de boală de piept se cifrează după ultimele date statistice la 70,000 pe an, contingentul unui întreg corp de armată, care ni-se prăpădește și în anii de pace. Plus, că între urmările firești ale acestui războiu va fi de a se pune și o creștere însemnată a cifrei amintite.

Specialiști în ale medicinei, în frunte cu baronul *Dr Alex. Korányi*, și oameni experți în ale artelor tehnice s'au constituit acum într'o comisie anume, pentru a preveni respective a paraliză o primejdie atât de însemnată. Planul de acțiune regnicolară este deja terminat și putem zice, că este lucrat cu multă pricepere și dragoste de cauză. După acest plan de acțiune, în centrul mișcării stă idea sanatoarelor pentru popor. Nu lux, nu confort deosebit, ci izolarea cuminte a celor infectați de microbii boalei ucigătoare și mântuirea cât mai multora din ei pentru marea operă de consolidare ce ne așteaptă după războiu, este firul roșu ce trece luminos prin labirintul destul de încălțit în amănunte al acestei mișcări regnicolare.

Sanatoarele se contemplează de două feluri: unele regionale, în diferitele părți ale țerii și anume în proporția populației atinse de boală, iar altele centrale, în locurile anume predestinate de natură pentru a servi ca locuri de cură. În aceste din urmă, cari se vor ridica în ținuturile scutite de pulvere și alte miasme ale munților — și deosebit în regiunile Tatrei — vor fi câte 1000 de paturi, iar în cele regionale câte 80—100 de paturi. Calculi munițioși ce s'au făcut din partea specialiștilor au fixat deja și pentru unele și pentru celelalte suma absolut necesară pentru câte un pat, așa încât cadrele mari ale întregii acțiuni sunt prinse deja și în amănunte. Restează numai ca sprijinul societății să treacă în faptă gândul atât de salutar al stăpânirii.

Din partea noastră salutăm întreagă mișcarea cu multă bucurie și dorim o cât mai norocoasă desfășurare a ei. Ajute Dumnezeu! (ar.)

Carți și reviste.

Dr. A. Ch., Sfaturi pentru păzirea sănătății. Blaj, 1916 p. 30.

De regulă nici o calamitate nu vine singură. O nenorocire se însoțește cu altele, ca să neliniștească, nervoziteze, înfrice, tortureze pe bieții muritori și să le rărească rândurile în chip neobișnuit. Cine ar fi în stare să înșire toate nenorocirile, cari s'au ținut și se vor mai ține încă lanț de războiul, ce curge cu sălbatică furie aproape de doi ani. Cine ar putea spune numărul morților și al răniților de pe atâtea și atât de extinse fronturi de luptă și pe cei înecați de prăpăd după front?

Dumnezeu trimite relele fizice ca pedeapsă pentru păcatele săvârșite, ori le permite pentru probarea credinței noastre. Preabunul Dumnezeu însă, în aceeași vreme, ne dă și puternice arme, cu cari să ne putem scăpa de calamități și să ne apărăm împotriva lor. Așa, Părintele ceresc a sădit în sufletul fiecărui om simburile dreptății și al iubirii și dacă s'ar cultivă aceste virtuți între frați și între popoare, cum ne-a învățat și demandat Domnul Hristos, n'ar fi dușmăniile și războaiele pustiitoare între oameni. Ar domni stima, bunăînțelegerea și dreptul între fiii aceluiăș Părinte. Dumnezeu ne-a dat minte și pricepere, să încunjurăm morburile, iară pentru cazul că am căzut în morb, a lăsat spre ajutorul nostru făpturile fără rațiune, așezând în ele mari puteri vindecătoare. Puterile acestea trebuie descoperite și utilizate spre binele trupurilor noastre. Câte binecuvântări cerești conțin p. e. viorelele, nalba, romonița, urzica, florile de soc, de teiu, de crin, apa, aerul ș. a. m. d.!

În împrejurările grele de azi, când morcea pândeste cu atâta trezvie și îndărătnicie la vieața noastră, Consistorul din Blaj a făcut un mare și real serviciu poporului nostru, ordonând imprimarea și distribuirea broșurii: »*Sfaturi pentru păzirea sănătății*«, în care autorul, păr. canonic Dr. Ambroziu Chețianu, comunică, în traducere liberă, 5 ordinațiuni ministeriale, referitoare la 5 morburi contagioase mai grele (la coleră, tifus de mațe și exantematic, disenterie și bubat). În întroducere autorul arată foarte instructiv, cu exemple și asemănări potrivite cum să ne păzim sănătatea și să încunjurăm boalele, nizuindu-ne, să avem locuință, îmbrăcăminte și hrană igienică, fiindcă în astfel de condițiuni germenii boalelor nu se sporesc și nu pricinuesc îmbolnăviri, ori pier în curând.

Studiată cu interes social, broșura aceasta va aduce însemnate foloase mai ales acum, când, ne mai luând în socotință pierderile de pe fronturi, mor acasă, după datele statistice, 28—30% dintre prunci, cari și așa sunt puțini, născându-se cu mai bine de 50% mai puțini ca înainte de războiu.

Dorim, ca învățăturile folositoare cuprinse în această brosură să aibă cât mai largă aplicare și mai dorim, ca în a doua ediție autorul să ne dea o rețetă cât mai completă de leacuri din buruenile și florile, la cari am putea ajunge ușor. (șr.)

*

Inspirat, dupăcum ni-se spune, din cercuri guvernamentale române, ziarul »*Libertatea*« din București aduce în Nr. său din 28 Maiu un comunicat foarte interesant despre »*Rolul sf. Scaun și al Italiei în cauza păcii*«. Ni-se spune în el, că faptul, că Italia cu toate insistențele dela Londra și Paris nu a declarat războiu Germaniei se explică nu numai din lipsele ei de ordin economic, ci și din aceea că Italia se gândește și la eventualitățile viitoarelor pertractări de pace. »Se vede aceasta, spune *Libertatea*, și din împrejurarea, că guvernul italian a permis

ca pricipele Schönburg-Hartenstein, ambasadorul austro-ungar dela Vatican, precum și Mühlberg consulul prusiac și Ritter consulul bavarez dela Vatican (diplomații cari la începerea ostilităților au părăsit Roma împreună cu ceilalți colegi al lor), să se reîntorcă la posturile lor. Cum însă această permisiune nici inchipul nu se poate fără consimțământul celorlalte puteri ale ententei, e limpede, că și acelea au ajuns la convingerea că situația extraordinară a Italiei, care a putut aderă la pactul din Londra (de a nu încheia pace separată), fără să declare războiul Germaniei, poate fi exploatată în favorul unui început al pertractărilor de pace. Mai ales, că America încă este de părerea, că pentru aceasta a sosit deja vremea. Prin stăruințele continue ale Americii, pe urma acestei atitudini loiale a guvernului italian, spune mai departe ziarul numit, se vor putea întâlni în Roma — mulțumită și sf. Scaun apostolic! — toți diplomații puterilor beligerante, cari s'ar grupă în jurul Papei. Gândul acesta explică și faptul, că guvernul francez a hotărât, să reîncoce legăturile diplomatice cu Vaticanul. În momentul, când diplomația vaticană a tuturor puterilor beligerante se va fi adunat în Roma și aceștia vor cădea de acord, că pacea și discuția principiară asupra ei e cu putință, guvernul italian se va folosi de situația lui favorabilă față de Germania și va face propunerile oficioase în scopul de a realiza pacea între aliații ei și între Germania. Astfel cred cercurile guvernamentale române, că va succeda a începe pertractările de pace, dorite de lumea întreagă.

În comunicatul acesta se pun deci alături o seamă de fapte, cari convergează foarte bine în direcția fixată de ziarul »Libertatea«. Diplomații puterilor centrale dela Vatican s'au depărtat ce-i drept la începutul războiului din Roma, dar ei puteau să și rămână, fiindcă Italia nu i-a silit să facă aceasta, așa că o întoarcere a lor acolo, nu poate fi socotită ca o *permisiune* specială a Italiei, ci numai și cel mult de o ușurare a întorcerii lor, dar cu toate acestea însuș faptul reîntorcerii și străduințele Franței pentru a relua (prin Nizard) legăturile diplomatice cu Vaticanul, într'o vreme când America de fapt pare că se expune cu toată puterea pentru gândul păcii, sunt momente, cari pot trezi în sufletul oricui cele mai frumoase nădejdi.

Când lucrul ar succeda în forma aceasta printr'o mijlocire atât de directă a sf. Scaun, lumea întreagă ar trebui să se închine înaintea puterii, cu adevărat sfinte, al Aceluia, care este vicariul Domnului păcii.

Fiat! Fiat! (ar.)

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.